

Διδακτική πρόταση

Τάκης Σινόπουλος, «Φίλιππος» (ΚΝΕΛ Γ΄ Λυκείου, σ. 17)

(2 διδακτικές περιόδοι)

Α. Ενδεικτικοί δείκτες (γίνεται επιλογή από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα)

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ
5. Να αναγνωρίζουν στα ποιητικά κείμενα το ποιητικό υποκείμενο.	1. η «φωνή που μιλάει» (=ποιος είμαι ή τι είμαι εγώ που σας μιλώ) στα ποιητικά κείμενα: α. το ποιητικό υποκείμενο μιλάει με το «εγώ» ή με το «εσύ» β. το ποιητικό υποκείμενο μιλάει με το «εμείς» ή με το «εσείς» (λ.χ. η μετάβαση από το «εγώ» στο συλλογικό «εμείς») γ. το ποιητικό υποκείμενο υποβάλλει την παρουσία ενός προσώπου (persona), μιας επινοημένης μορφής που μένει να ανιχνευθεί
6. Να κατανοούν τη σημασία του ποιητικού λεξιλογίου και να αντιλαμβάνονται τον συγκινησιακό χαρακτήρα της ποίησης.	1. η μεταφορική σημασία των λέξεων στα ποιήματα και η λειτουργία των λέξεων ως συμβόλων 2. το ποιητικό σύμβολο ως εμπλουτισμένο γλωσσικό σημείο με μεταφορικές σημασίες / συνδηλώσεις (πέρα από την κυριολεκτική, λ.χ. η Ελένη, η πόλις) 3. η συγκινησιακή αλληλουχία των λέξεων από την οποία προκύπτει το «νόημα» ενός ποιήματος, η ποίηση ως έκφραση συναίσθηματος και συγκίνησης.
7. Να αναγνωρίζουν τα βασικά σχήματα λόγου της ποιητικής γλώσσας και να αντιλαμβάνονται τη λειτουργία τους.	1. σημασιολογικά σχήματα λόγου: (μεταφορά, μετωνυμία, συνεκδοχή, παρομοίωση, ειρωνεία, αλληγορία, προσωποποίηση, υπερβολή) και 2. συντακτικά σχήματα λόγου: (ανακόλουθο, υπερβατό, χιαστό, κύκλος πρωθύστερο, παρήχηση, ομοιοτέλετο, ομοιοκάταρκτη, επίταξη επιθέτου, επανάληψη, παραλληλία)
18. Να κατανοούν τους τρόπους με τους οποίους τα ιστορικά γεγονότα επιδρούν στη ζωή των ανθρώπων, διαμορφώνοντας την ατομική/ συλλογική συνείδησή τους.	1. το ιστορικό πλαίσιο των λογοτεχνικών έργων: χρόνος, χώρος, ιστορικά γεγονότα, χαρακτήρες, οπτική γωνία 2. η επίδραση που ασκούν οι ιστορικές εξελίξεις στις πράξεις, τα αισθήματα και τις αντιδράσεις των ηρώων

<p>24. Να κατανοούν την ιστορικότητα των λογοτεχνικών κειμένων και των ιδεών, οι οποίες αποτυπώνονται σε αυτά.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. το ιστορικό και γραμματολογικό πλαίσιο των λογοτεχνικών κειμένων 2. τρόποι με τους οποίους η εποχή στην οποία δημιουργούνται τα λογοτεχνικά επηρεάζει τη μορφή και το περιεχόμενό τους
<p>32. Να αναπτύσσουν συνείδηση ενεργού δημοκρατικού πολίτη.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. το περιεχόμενο και η ιστορικότητα θεμελιωδών αξιών και δικαιωμάτων του ανθρώπου (ελευθερία, ειρήνη, δικαιοσύνη, ισότητα), με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση -μέσα από τη μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων- μιας κοινωνικά υπεύθυνης στάσης και αγωνιστικής συμπεριφοράς για ζητήματα που αφορούν σε θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και οικουμενικές αξίες.

B. ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1^η διδακτική περίοδος

I. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΔΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Δίνεται στους μαθητές το ποίημα του Γ. Ρίτσου «Επιτύμβιο».

Γ. Ρίτσου, «Επιτύμβιο»

Το παλικάρι που 'πεσε μ' ορθή την κεφαλή του
δεν το σκεπάζει η γης ογρή, σκουλήκι δεν τ' αγγίζει —

Φτερό στη ράχη του ο σταυρός κι όλο χυμάει τ' αφήλου
και σμίγει τους τρανούς αίτους και τους χρυσούς αγγέλους.

Από τη συλλογή *Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας* (1968-1970)

Ο/η εκπαιδευτικός το απαγγέλλει και στη συνέχεια υποβάλλονται ερωτήματα: 1. Τι είναι το επιτύμβιο; 2. Σε ποιες περιπτώσεις και για ποιους λόγους γράφονται επιτύμβια ποιήματα; 3. Αποδώστε το περιεχόμενο του πιο πάνω ποιήματος και σχολιάστε τους εκφραστικούς τρόπους που υπάρχουν σε αυτό.

Στο τέλος του μαθήματος επιστρέφουμε ξανά στο ποίημα του Γ. Ρίτσου. Ζητάμε από τους μαθητές να συσχετίσουν εκ νέου το περιεχόμενό του με το ποίημα «Φίλιππος».

1. Σύντομο βιογραφικό σημείωμα για τον Τάκη Σινόπουλο (ο ποιητής και η εποχή του)

2. **Τίτλος ποιήματος: «Φίλιππος»:** από την ποιητική συλλογή *Μεταίχμιο Β΄*, 1957 (ποιήματα που γράφτηκαν κατά την περίοδο 1949-1955). Αρκετά από τα ποιήματα της συλλογής έχουν τίτλο ονόματα προσώπων, π.χ. «Ιάκωβος», «Μαρία».

3. **Σε ποια χρονική περίοδο** γράφονται τα ποιήματα της συλλογής *Μεταίχμιο Β΄* και με ποια ιστορική περίοδο της Ελλάδας συνδέονται;

- Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο - εμφύλιο (μεταπολεμική ποίηση).

Στοιχεία που το αποδεικνύουν:

Ιστορική και πολιτική εμπειρία (Κατοχή, Αντίσταση, Εμφύλιος)

4. Αφού διαβάσετε το εισαγωγικό σημείωμα του βιβλίου σας (ΚΝΕΛ Γ' Λυκείου, σ. 17), να καταγράψετε **σε ποιο σταθμό της νεοελληνικής λογοτεχνίας ανήκει ο Σινόπουλος**.

- Ο Τάκης Σινόπουλος ανήκει στην Α΄ Μεταπολεμική Γενιά, καθώς έργα του εκδόθηκαν τη δεκαετία του '40 – τέλη δεκαετίας του '50 και σε ανιχνεύονται σε αυτά τα εξής γνωρίσματα της Α΄ Μεταπολεμικής Γενιάς:
- Ο βασικός θεματικός άξονας άπτεται της ιστορικής εμπειρίας
- Συλλογικό όραμα και διάψευσή του
- Υπαρξιακή μοναξιά και ποικίλα αδιέξοδα
- Τραγική σοβαρότητα, έλλειψη ψευδαισθήσεων και οραματισμών

Ανάκληση γνώσεων (Γ. Ιωάννου, *†13.12.43* → Μεταπολεμική πεζογραφία: συσσώρευση εμπειριών από το παρελθόν –Αντίσταση και Εμφύλιο– αδιέξοδα του παρόντος, άγνωστη έκβαση του μέλλοντος, βιωματικός χαρακτήρας κειμένων, υπαρξιακά θέματα όπως μοναξιά, περιθωριοποίηση)

Η πιο πάνω δραστηριότητα, εναλλακτικά, μπορεί να γίνει στο τέλος του μαθήματος, υπό την προϋπόθεση ότι δεν διασπάται με αυτό τον τρόπο η ιστορική-γραμματολογική διάταξη των διδακτέων λογοτεχνικών κειμένων.

5. **Ο τίτλος του ποιήματος:**

-Πού παραπέμπει τον αναγνώστη;

-Τι περιμένει ο αναγνώστης από ένα ποίημα που τιτλοφορείται με το συγκεκριμένο όνομα;

II. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

A. Ανάγνωση του ποιήματος από τον διδάσκοντα/ τη διδάσκουσα/ Εναλλακτικά: Ο Σινόπουλος διαβάζει Σινόπουλο

<https://www.youtube.com/watch?v=UDvLyWKddMI&t=21s>

B. Σιωπηλή ανάγνωση από τους μαθητές

Γ. Πρώτες εντυπώσεις των μαθητών:

Αναμενόμενα σχόλια:

- Θάνατος, χρώματα φθοράς, ακινησία, απραξία, πόλεμος, αίμα
- Ο Φίλιππος προβάλλει διαφορετικός από τους υπόλοιπους –η φωτεινότητα του ήρωα μέσα στο γενικό σκοτάδι
- Θλίψη για την απώλεια του αγαπημένου φίλου

Δ. Επεξεργασία

1. Να εντοπίσετε **τα πρόσωπα** του ποιήματος.

- Φίλιππος, ποιητικό υποκείμενο, φίλοι του Φίλιππου, γκαρσόνι, κυρία Πανδώρα.

2. Να ανιχνεύσετε **τη φωνή** που «μιλάει» στο ποίημα και **το πρόσωπο που πρωταγωνιστεί** σε αυτό:

- Το ποιητικό υποκείμενο «μιλάει» με το «εγώ» (*στοχάζομαι, μου φώναξε, απόμεινα μονάχος*), εμπλέκοντας όμως και το συλλογικό «εμείς» για λίγο - την προσπάθεια των φίλων του Φίλιππου να τον μεταπείσουν. Το ύφος αποκτά προσωπικό, εξομολογητικό χαρακτήρα.
- Το ποιητικό υποκείμενο είναι θεατής και ερμηνευτής των γεγονότων, συμμετέχοντας σε αυτά (ατομικότητα). Δηλώνει τα συναισθήματά του και κυρίως την αφόρητη μοναξιά του (*Κι απόμεινα/ Μονάχος*), με μόνη συντροφιά τις σκέψεις και τη μνήμη, καθώς και το σφύριγμα που του υπενθυμίζει την παρουσία του μέσα στη νεκρική σιγή. Με το επίθετο «Μονάχος» πιθανόν να δηλώνεται η απουσία ανθρώπινης δράσης, αλλά και η συναισθηματική φόρτιση του ποιητικού υποκειμένου. Η μεγάλη θλίψη του ποιητικού υποκειμένου, παρόλο που δεν εκφράζεται άμεσα, είναι συνεχής και αυξανόμενη, καθώς η σκέψη του με επιμονή παραμένει στον Φίλιππο.
- Διαπίστωση ότι κυρίαρχη μορφή στο ποίημα είναι ο Φίλιππος, ο οποίος όμως είναι απών.

3. Το ποίημα είναι αφηγηματικό με έντονο το δραματικό στοιχείο. Ο συνδυασμός αυτός υπηρετείται με τεχνικές που παραπέμπουν στην πεζογραφία και στο θέατρο (τόπος, χρόνος, πρόσωπα, ατμόσφαιρα). Να παρακολουθήσετε την **ποιητική σκηνοθεσία**:

α. Χώρος: αρχικά τοποθετούμαστε στην ακίνητη κοιλάδα, στην ευρυχωρία του θεσσαλικού κάμπου, στη συνέχεια κινούμαστε στην ασάλευτη πόλη της Λάρισας, οδηγούμαστε στο έρημο καφενείο και ξανά στους έρημους δρόμους της κούφιας Λάρισας και πέρα ως τη Μακεδονία. Δίνεται με αυτό τον τρόπο η αίσθηση μιας ερημωμένης πόλης, ενός εφιαλτικού τοπίου, ενός τοπίου σκοτεινού που μυρίζει θάνατο. Το σκηνικό της «ακίνητης κοιλάδας» αναπαριστά την κατάσταση που επικράτησε στη Λάρισα της Κατοχής και των αμέσως επόμενων χρόνων.

Λάρισα: Είναι η πόλη στην οποία ο Σινόπουλος υπηρέτησε ως γιατρός και είναι ο χώρος από τον οποίο αντλεί τις μνήμες του. (Μακεδονία – ακίνητη κοιλάδα: ευρύτερος χώρος ποιήματος η μεταπολεμική Ελλάδα).

β. Χρόνος: Το ποιητικό υποκείμενο επιλέγει τη λειτουργία του μηχανισμού της αναπόλησης σε χρόνο συγκεκριμένο («μεσάνυχτα στη Λάρισα», στ. 12). Η συγκεκριμένη χρονική στιγμή, ως αφηγία για ενδοσκόπηση/ προβληματισμό/ ενεργοποίηση της μνήμης, είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα της τεχνικής πολλών νεωτερικών ποιητών. Συγκεκριμένα, δηλώνεται με δύο ρήματα που μας τοποθετούν στο εδώ και στο τώρα: «στοχάζομαι» (στ. 1), «φυσάει» (στ. 11). Με το ρήμα «στοχάζομαι» ήδη από τον πρώτο στίχο τοποθετούμαστε αμέσως στον χωροχρόνο. Η χρήση του συγκεκριμένου ρήματος (αντί του «σκέπτομαι») δείχνει την πρόθεση του ποιητικού υποκειμένου να διατυπώσει όσα γεννήθηκαν στην ψυχή του γύρω από το θέμα που θα ασχοληθεί. Έτσι, λοιπόν, αποκαλύπτεται και η πρόθεση του ποιητικού υποκειμένου να μιλήσει για τον Φίλιππο, τον πόλεμο, την εποχή του, φανερώνοντας εξ αρχής την ατμόσφαιρα της εποχής του: μοναξιά, σιωπή, νεκροί. Με το ρήμα «φυσάει» (στ. 11) το ποιητικό υποκείμενο μάς επαναφέρει στο παρόν, αφού προηγήθηκε αναδρομή στο παρελθόν.

Ο χρόνος δηλώνεται, εκτός από τη χρήση των ρημάτων σε ενεστώτα και αόριστο, με τη **χρήση επιρρημάτων** (*Υστερα/ απόψε/ Και τότε*), όπως συμβαίνει και με τον τόπο (*εδώ*)

Μπορούμε, επίσης, να παρατηρήσουμε, όσον αφορά στον χρόνο, δύο επίπεδα στα οποία κινείται το ποιητικό υποκείμενο: α. τον προσωπικό χρόνο του ποιητικού υποκειμένου (ρήματα σε ενεστώτα) και β. τον ιστορικό χρόνο τον οποίο εκφράζει κυρίως ο Φίλιππος. Ποιητικό υποκείμενο και Φίλιππος συμπλέκονται, καθότι «ολόκληρο το ποίημα λειτουργεί ως μια μνημονική διαφυγή του Σινόπουλου προς το πρόσωπο ενός οριστικά χαμένου φίλου του»¹. Μέσα στους στοχασμούς του εμφανίζεται ξαφνικά, και άρα συνειρμικά, και ίσως με την πρώτη ανάγνωση του

¹ Δημήτρης Χριστόπουλος, «Τάκης Σινόπουλος, “Φίλιππος”», 2010, ανάκτηση από <https://www.scribd.com/doc/42133499/%CE%A4%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%A3%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%A6%CE%AF%CE%BB%CE%B9%CF%80%CF%80%CE%BF%CF%82>

ποιήματος ασύνδετα, μια άλλη χρονική διαφυγή προς το πρόσωπο της κυρίας Πανδώρας (στ. 24, «Και τότε»). Φίλιππος και Πανδώρα, διαμετρικά αντίθετοι τύποι ανθρώπων, αντιφατικές όμως που συνιστούν τη ζωή.

4. Στο ποίημα διακρίνονται **τρεις σκηνές**. Να τις εντοπίσετε και να παρουσιάσετε (προφορικά) το περιεχόμενο της καθεμιάς.

α. στ. 1- 10:

- Αγώνας κατά των Γερμανών και αναχώρηση του Φίλιππου προς τα «*λαμπερά βουνά*».
- *Μαύρισε η γη, κακός χειμώνας/ μαύρισε το μυαλό* → αλλαγή σκηنيκού και αναφορά στον εμφύλιο πόλεμο: παραλογισμός, αναίτιο μίσος, βία, σκληρότητα, συνέπειες εμφυλίου. Το χειμωνιάτικο τοπίο, η νεκρική σιγή, το σκοτάδι επιτείνουν την πένθιμη ατμόσφαιρα (επανάληψη του ρήματος «*μαύρισε*»). Σε αυτό το περιβάλλον δεν έχει θέση ο Φίλιππος.

β. στ. 11- 18

Το παρόν (*απόψε, μεσάνυχτα, κούφια Λάρισα, το έρημο καφενείο*) αποδεικνύεται θλιβερό και μίζερο (ερημιά, συναχωμένο γκαρσόνι), ενώ ακολουθούν εικόνες καταστροφής οι οποίες προκλήθηκαν στο παρελθόν. Βλέποντας να επικρατεί αυτή η θλιβερή κατάσταση, το ποιητικό υποκείμενο διερωτάται ποιο είναι το δίκιο του κάθε ανθρώπου που επιλέγει να πολεμήσει και προβληματίζεται αν η δικαίωση του αγώνα είναι η διαρκής εγρήγορση για έναν άλλο αγώνα.

γ. στ. 19 – 29

Με την επανάληψη των φράσεων «*Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος*» και «*ανέβηκε στα λαμπερά βουνά*», τονίζεται ξανά η απουσία του Φίλιππου. Ενεργοποιείται και πάλι η μνήμη: αναδρομή στο παρελθόν του ήρωα και αναφορά στο ποιόν του. Έτσι αισθάνεται βαρύτερη τη δική του μοναξιά. Συνειδητοποιεί την κενότητα και τη ρηχότητα άλλων ανθρώπων (ιδιαίτερη αναφορά στον τύπο της κυρίας Πανδώρας), γεγονός που πιστοποιεί την αξία και το ήθος του Φίλιππου.

5. Να σχολιάσετε τον ρόλο της μνήμης στο ποίημα.

- Ολόκληρο το ποίημα είναι ένα αφιέρωμα στη μνήμη του Φίλιππου και τη θυσία του.
- Η μνήμη λειτουργεί καταλυτικά για το ποιητικό υποκείμενο, ζωντανεύει το παρελθόν, και οι προσωπικές εμπειρίες, με την ανάκλησή τους, αποκτούν ξανά σάρκα και οστά: οι εικόνες –οπτικές και ακουστικές– είναι έντονες: *πυροβολισμοί, πεσμένα δέντρα, φωτιές* (στ. 13-16). Στο σημείο αυτό δεν χρησιμοποιείται τελεία και με αυτό τον τρόπο προσδίδεται ένταση και τονίζεται ότι το κακό δεν έχει τελειωμό.
- Η μνήμη παρέχει τη δυνατότητα στο ποιητικό υποκείμενο να εκμηδενίσει τον χρόνο και τον χώρο, αφήνοντάς το να κινείται με άνεση μέσα σε αυτούς: τα γεγονότα δεν τοποθετούνται σε χρονολογική σειρά, αλλά αποτυπώνονται όπως τα ανασύρει η μνήμη («*ποιητικό μοντάζ*»: εξάρθρωση αφήγησης και ανασύνθεση των ποικίλων

θραυσμάτων της μνήμης σε μια νέα διάταξη, βλ. Μαρία Ορφανίδου, «Τάκης Σινόπουλος, “Φίλιππος”»: Σημειώσεις και ερμηνευτικά σχόλια»).

- Η μνήμη λειτουργεί ως ο μοναδικός τρόπος διαφύλαξης του Φίλιππου, καθώς είναι το μέσο να κρατηθεί μακριά από τα σκοτάδια της λήθης ο φίλος του. Εάν δεν συντηρηθεί μέσω της μνήμης, τότε θα επέλθει ο οριστικός θάνατος. Έτσι μέσω της μνήμης –και κατ’ επέκταση– του ποιήματος νιώθει το ποιητικό υποκείμενο το χρέος να αναδείξει τέτοιους αγωνιστές χαρίζοντάς τους την αθανασία, αφού κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσαν άλλοι να το χαρίσουν.
- Η αντίθεση ανάμεσα στον Φίλιππο και τους φίλους του αναδεικνύει τη μορφή του, παρουσιάζοντάς την φωτεινή μέσα στο ευρύτερο σκοτάδι.
- Στο ποίημα αναφέρονται συνειρμικά μνήμες από τη ζωή και τα βιώματα του Σινόπουλου, πρόσωπα με τα οποία συναναστράφηκε (ο χώρος της Λάρισας→ εκεί βρισκόταν ο ποιητής την περίοδο του Εμφυλίου όπου και εργάστηκε ως ανθυπίατρος). Ο τόπος δίνει το έναυσμα στον ποιητή να ανασύρει μνήμες.

Ανάθεση εργασιών

Προτείνονται οι εργασίες 1, 5, 6, 9 (επιλογή)

2^η διδακτική περίοδος

A. Εξέταση εργασιών

B. Επεξεργασία

6. Ο **Φίλιππος είναι η κυρίαρχη μορφή μέσα στο ποίημα** και αυτό καθορίζεται ήδη από τον τίτλο: είναι διαφορετικός από τους υπόλοιπους, ξεχωρίζει, υπερέχει. Να εντοπίσετε στίχους στους οποίους φαίνεται η υπεροχή του και να τον παρουσιάσετε έτσι όπως προβάλλεται μέσα από τα μάτια του ποιητικού υποκειμένου:

Φίλιππος

- Φωτεινό παράδειγμα, αμετανόητος και ασυμβίβαστος

*[...] Πού είναι το πρόσωπό σας
το αληθινό σας πρόσωπο; μου φώναξε.*

- Το ποιητικό υποκείμενο ζωντανεύει τον ήρωα, επαναλαμβάνοντας το **ερώτημα** που θέτει ο Φίλιππος προς αυτό και τους άλλους (στ. 5-6). Το ερώτημα είναι στην πραγματικότητα μια κραυγή – καταγγελία, μία προσπάθεια αφύπνισης όλων όσοι επαναπαύονται, δεν παραμένει αναπάντητο. Διαφαίνεται με το ερώτημα η πικρία και η απογοήτευση του ήρωα για το πισωγύρισμα των υπολοίπων, όμως ο ίδιος δεν διαπραγματεύεται, δεν ενδίδει, αλλά περήφανος συνεχίζει τον αγώνα του. Οι σύντροφοί του έχουν προσπαθήσει προηγουμένως να τον αποτρέψουν, τάζοντάς του «λάφυρα και σειρήνες».
- Με το ερώτημα αυτό προσδίδεται στο ποίημα θεατρικότητα, δραματικότητα, ένταση, καθότι ο Φίλιππος, τον οποίο σκιαγραφεί το ποιητικό υποκείμενο, αποκτά φωνή.
- Το ερώτημα που θέτει ο Φίλιππος με παράπονο παραμένει αναπάντητο. Είναι ο δικός του τρόπος να υπενθυμίσει το χρέος και την ευθύνη του καθενός να αγωνιστεί για την πατρίδα, καθώς ψέγει την απραξία τους.
- Έμμεσα με το ερώτημα γίνεται σαφέστερος ο διαχωρισμός του Φίλιππου από τους υπόλοιπους συντρόφους του (στους οποίους περιλαμβάνεται και το ποιητικό υποκείμενο). Θέτει το ερώτημα και αμέσως φεύγει «κλαίγοντας»: η τροπική μετοχή δεν χρησιμοποιείται για να δηλώσει μεταμέλεια ή δειλία, αλλά ο ήρωας διαπιστώνει και συνειδητοποιεί την πλήρη αποξένωσή του από τους άλλους. Έτσι αναδεικνύεται για ακόμη μία φορά ο χαρακτήρας του Φίλιππου: πιστός στο χρέος, σταθερός στο όνειρό του για μια πατρίδα απέραντη που να χωρούν όλοι, αμετακίνητος από τις θέσεις του.
- Ο Φίλιππος αντιπροσωπεύει όλους όσοι είναι έτοιμοι να απορρίψουν τα υλικά αγαθά, τις ηδονές, τις χαρές της ζωής, τον συμβιβασμό. Είναι έτοιμοι να αφήσουν πίσω τους όλα τα πιο πάνω, για να θυσιαστούν για τους συνανθρώπους τους.

≠

Το ποιητικό υποκείμενο και οι φίλοι του Φίλιππου:

- Βρίσκονται στον αντίποδα του Φίλιππου, των προσδοκιών του και του οράματός του για μια δικαιότερη κοινωνία
- Προσπαθούν να τον μεταπείσουν, να τον απομακρύνουν από τον σκοπό και το όραμά του
- Άνθρωποι που επιλέγουν την απραξία, που σκέφτονται τον εαυτό τους
- Το ποιητικό υποκείμενο διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους, εφόσον συνειδητοποιεί και καταγράφει με πόνο τη διάσταση μεταξύ του Φίλιππου και των φίλων του και η απουσία του Φίλιππου του υπενθυμίζει περισσότερο τη μοναξιά που τον περιβάλλει

• **Φίλιππος**

Πρόκειται για ένα πρόσωπο που αντιπροσωπεύει όλους όσους αγωνίστηκαν και πέθαναν την περίοδο της γερμανικής κατοχής στην Ελλάδα. Ήταν μια γενιά με οράματα πανανθρώπινα, αγωνιστικό πνεύμα και μαχητικότητα που δεν δίστασαν να αντισταθούν, να πολεμήσουν έναν παράλογο κόσμο, να θυσιάσουν ακόμα και τη ζωή τους. Δεν πολεμούσαν για «λάφυρα» και «σειρήνες», δεν είχαν ως στόχο την απόκτηση αγαθών υλικών, παρασήμων, δεν επεδίωκαν την επιβράβευση, τον θαυμασμό και το χειροκρότημα. Αγωνίστηκαν για οράματα ανώτερα, αξίες πανανθρώπινες, αγωνίστηκαν και έδωσαν την πνοή τους για «Μια απέραντη πατρίδα», ενωμένη και όχι διχασμένη. Θυσιάστηκαν για την παγκόσμια ειρήνη και ήλπιζαν πως η ανθρωπότητα, έχοντας ως θεμέλιο τη θυσία τους, το «αίμα» τους, θα έφτιαχνε έναν κόσμο καλύτερο. Αντιπροσωπεύει, λοιπόν, τον αγνό αγωνιστή, τον ιδεολόγο και τον οραματιστή.

7. Η ανάδειξη του ήρωα γίνεται ακόμα πιο εμφανής και με τις **αντιθέσεις** που υπάρχουν στο ποίημα. Να τις εντοπίσετε.

α. ακινησία ≠ κίνηση

Ακίνητη κοιλάδα, πολιτεία ασάλευτη ≠ ο Φίλιππος προχωρεί στα λαμπερά βουνά (επανάληψη δύο φορές της φράσης «λαμπερά βουνά»: παραπέμπουν στην ελευθερία και ανεξαρτησία – τονίζεται η πορεία του προς τα πάνω, έστω και μοναχική, υποβάλλεται η έννοια του υψηλού, είναι ο μόνος τόπος που πραγματοποιούνται τα υψηλά οράματα)

β. Φως ≠ σκοτάδι

Το φως που εκπέμπει ο Φίλιππος ≠ το σκοτάδι του τόπου και των υπολοίπων

γ. αξίες ≠ υλισμός

Οι ηθικές αξίες, η ανιδιοτέλεια του Φίλιππου, η διεκδίκηση ενός δίκαιου κόσμου για όλους ≠ ο υλισμός, η ηθική κατάπτωση, η παραίτηση και ο συμβιβασμός των άλλων

δ. Φίλιππος: πνεύμα – όραμα ≠ κυρία Πανδώρα: σώμα – ερωτισμός

ε. ο κόσμος των νεκρών ≠ ο κόσμος των ζωντανών

Οι ζωντανοί είναι ένοικοι μιας «ασάλευτης πολιτείας», σκοτεινής, ενώ οι νεκροί επιλέγουν τα «λαμπερά βουνά». Από τη μια, στον κόσμο των ζωντανών επικρατεί ακινησία και απουσία φωτός (ίσως εξαιτίας του εφησυχασμού και του συμβιβασμού που επιδεικνύουν), από την άλλη, ο κόσμος των νεκρών διακρίνεται από λάμψη και ανοδική πορεία (ιδεατός κόσμος). (Στην *Οδύσσεια*, ραψωδία λ – *Νέκυια*: κάθοδος στον κάτω κόσμο ≠ η πορεία προς τον κόσμο των νεκρών στον «Φίλιππο» είναι ανοδική – εξυψώνεται έτσι ο ίδιος και αναδεικνύεται η θυσία του. Και στις δύο περιπτώσεις απαιτείται θυσία, αφενός ο Οδυσσεύς προσφέρει χοές και θυσίες στον Πλούτωνα για να εισέλθει στον Άδη, αφενός, ο Φίλιππος εισέρχεται στα λαμπερά βουνά με τη δική του συνειδητή απόφαση να αγωνιστεί και να θυσιάσει – ίσως αυτό να είναι το δίκιο του αγωνιστή). Για λίγο συνυπάρχουν και μοιράζονται τον κόσμο των ζωντανών ο Φίλιππος και οι φίλοι του, μέχρι τη στιγμή που ο Φίλιππος αποφασίζει να ακολουθήσει τον δικό του δρόμο, να υπακούσει στο αίμα του.

(Η ανάδειξη του ήθους του Φίλιππου προκύπτει εκτός από τις πράξεις του και από τα λόγια του – στ.5-6. Το δεύτερο ερώτημα στους στ. 17-18 δεν είναι ξεκάθαρο ποια φωνή ακούμε, του Φίλιππου ή του ποιητικού υποκειμένου· μπορεί στο σημείο αυτό οι δύο φωνές να συγχρονίζονται.

8. Να παρουσιάσετε τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου για τον Φίλιππο.

- Εκφράζεται ο **θαυμασμός** για το πείσμα, την επιμονή, την αποφασιστικότητα του Φίλιππου να παραμείνει πιστός στις ιδέες και το όραμά του και να αγωνιστεί, αλλά ταυτόχρονα και **θλίψη**, γιατί ο Φίλιππος αναχωρεί μόνος στα λαμπερά βουνά – ίσως το ποιητικό υποκείμενο διαισθάνεται ότι εκείνος έχει προδοθεί (αδυναμία και απροθυμία να τον ακολουθήσουν).
- Αισθάνεται έντονα την απώλεια και την απουσία του αγαπημένου του φίλου (επανάληψη της φράσης «*Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος*») και παρουσιάζεται αγανακτισμένος, καθώς μετά την απουσία του επικρατούν εικόνες φρίκης και μιζέριας. Το ποιητικό υποκείμενο αισθάνεται ίσως και τύψεις για τη στάση που τήρησε απέναντι στον φίλο του.
- Η αίσθηση της μοναξιάς τον βασανίζει: (α) έχασε τον φίλο του που σκοτώθηκε πολεμώντας για την πατρίδα (εκτελέστηκε από τους Γερμανούς το 1942 – ο Σινόπουλος αντλεί στοιχεία από προσωπικά του βιώματα) και (β) έμεινε μόνος του να περπατά σε μια κούφια πόλη (απουσία ανθρώπινης δράσης, ανούσιο των πραγμάτων)
- Το ποιητικό υποκείμενο δεν χαρακτηρίζεται από ηρωικό πνεύμα, αλλά νιώθει την ανάγκη να καταθέσει τη μαρτυρία του και ίσως έτσι να απαλύνει τον πόνο και την

ένταση. Παράλληλα, νιώθει ότι έχει υποχρέωση να καταθέσει τη δική του αλήθεια και να κρατήσει ζωντανούς όσους άδικα χάθηκαν από τη ζωή και διαγράφηκαν από τις σελίδες της ιστορίας. Για το ποιητικό υποκείμενο η Μνήμη ταυτίζεται με τη Ζωή, ενώ η Λήθη με τον Θάνατο. Αισθάνεται την ανάγκη να καταγράψει με τρόπο ποιητικό τη δική του αλήθεια, καταθέτοντας τις εμπειρίες και την εποχή του, με σκοπό να τιμήσει τους νεκρούς, τους απλούς αγωνιστές, που έμειναν από την ιστορία αδικαίωτοι.

9. Να παρουσιάσετε με ποια **εκφραστικά μέσα** επιτυγχάνεται η συγκινησιακή φόρτιση στο ποίημα, κάνοντας αναφορά και σε συγκεκριμένες φράσεις που το αποδεικνύουν.

- Η εικονοποιία διαμορφώνει τον ατμοσφαιρικό τόνο του ποιήματος: Εικόνες οπτικές, ηχητικές: η επιλογή της χρωματικής παλέτας δεν είναι τυχαία (σκούρα, μουντά χρώματα που παραπέμπουν στον θάνατο, λαμπερά όταν γίνεται αναφορά στην πορεία του ήρωα- προσδίδουν παραστατικότητα και αναδεικνύουν τα νοήματα)
- Η χρήση των μετοχών: α. μετοχές ενεργητικής φωνής (τροπικές) προσδίδουν κινητικότητα, καθώς εμπεριέχουν δράση και συναίσθημα (*κλαίγοντας, ακούγοντας, περπατώντας, σφυρίζοντας, σαλεύοντας, μιλώντας*), β. μετοχές παθητικής φωνής, οι οποίες σκιαγραφούν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα πρόσωπα ή ο τόπος (*στραμμένος, συναχωμένος, σαρωμένη, πεσμένα, ερειπωμένα, χηρευάμενη*). Με τη χρήση των ενεργητικών μετοχών, τα πρόσωπα κινούνται στον χώρο, αντιδρούν, εκφράζονται, ενώ με τη χρήση των παθητικών μετοχών δίνεται η εντύπωση ότι τα πράγματα είναι στατικά και δεδομένα.
- **Χρήση μεταφορών** (*μαύρισε το μυαλό, ένα μακρύ ποτάμι το αίμα, σκοτεινές μέρες, ερειπωμένα πρόσωπα, το αίμα του ακούγοντας*)



Προσδίδει θεατρικότητα και δραματικότητα, δίνει ένταση και χρωματίζει με μελανά χρώματα τη συναισθηματική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου και την κατάσταση που επικρατεί στη μεταπολεμική Ελλάδα.

- **Επανάληψη της φράσης «Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος» τρεις φορές.**
- Η χρήση της οριστικής έγκλισης, η οποία δηλώνει βεβαιότητα, δεδομένο, δεν αφήνει κανένα ενδεχόμενο αλλαγής, τελεσίδικη κατάσταση.



β. Να συζητήσετε **τον ρόλο και τη λειτουργία της επανάληψης της φράσης «Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος»** στο ποίημα.

- Αναδεικνύεται σε leitmotiv (βασικό μοτίβο, βλ. Παρίσης Ι. & Παρίσης Ν. 2005. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 120), δίνοντας τη δυνατότητα στο ποιητικό

υποκείμενο να τονίσει τη συγκίνησή του και ταυτόχρονα να υπογραμμίσει το κενό που άφησε η απώλεια του Φίλιππου (**συγκινησιακή φόρτιση**),

- Η επανάληψη της φράσης προσδίδει ένταση και δραματικότητα στο ποίημα, εξαιτίας του φόβου του ποιητικού υποκειμένου μήπως ο φίλος του ξεχαστεί

- Ο σκοπός του ποιητικού υποκειμένου είναι να αναδείξει το νόημα της θυσίας του Φίλιππου

- Είναι ένα σχήμα λόγου το οποίο εξυπηρετεί τον ποιητή να μεταπηδά με άνεση από μια θεματική ενότητα σε άλλη, ολοκληρώνοντάς της.

10. Η αλλαγή του σκηνικού και η μεταφορά μας στον τύπο της κυρίας Πανδώρας είναι φαινομενικά ασύνδετη.

α. Να συζητήσετε αυτή την αλλαγή δικαιολογώντας την παρουσία της κυρίας Πανδώρας στο ποίημα και

β. να παρατηρήσετε αν η χρήση της γλώσσας και του λεξιλογίου διαφοροποιείται σε σχέση με τα προηγούμενα.

- Με την αναφορά στην κυρία Πανδώρα, ισχυροποιείται η θέση του ποιητικού υποκειμένου ότι ο κόσμος στον οποίο ζει είναι κούφιος (*κούφια Λάρισα*). Ίσως και η επιλογή του ονόματος της γυναίκας να μην είναι τυχαία από τον ποιητή. Σύμφωνα με τη μυθολογία, η Πανδώρα, εμφανίζεται ως αιτία όλων των παθών για την ανθρωπότητα, λόγω της περιέργειάς της. Συγκεκριμένα, η Πανδώρα, σύμφωνα με τον μύθο, αποδέσμευσε και σκόρπισε στην ανθρωπότητα όλα τα δεινά και τις ασθένειες που ήταν κρυμμένες σε ένα πιθάρι, το οποίο δώρισε ο Δίας στο νεόνυμφο ζευγάρι (Πανδώρα και Επιμηθέα) που θα έφερνε την ευτυχία στην οικογένεια, εάν έμενε πάντα κλειστό.² Η επιλογή του ονόματος της κυρίας Πανδώρας δεν είναι τυχαία. Σε έναν κόσμο κούφιο, σαν την «κούφια Λάρισα», κινούνται άνθρωποι όπως την κυρία Πανδώρα. Το ποιητικό υποκείμενο την παρουσιάζει να βρίσκεται στον αντίποδα των οραμάτων του Φίλιππου για έναν δίκαιο κόσμο που δεν θα αναλώνει την ενεργητικότητά του στις ηδονικές απολαύσεις και κατ' επέκταση στην εφήμερη ευζωία. Η κυρία Πανδώρα, που έχασε τον άντρα της το 1944 χτυπημένο από τη μάστιγα της εποχής, τη φυματίωση, συζητά τώρα μόνο για τη ματαιωμένη / ακυρωμένη ηδονή του σώματος, λόγω της χηρείας της. Η αντίθεση αυτή, η στοχευμένη αντιπαραβολή ανάμεσα στην αυτοθυσία του Φίλιππου και την εγωκεντρική στάση της κυρίας Πανδώρας, τονίζει εμφατικά την πραγματικότητα των κοινωνιών. Ο ατομισμός, ο υπερφίαλος εγωκεντρισμός και η κάλυψη αναγκών του ΕΓΩ μας, έχουν νεκρώσει κάθε αίσθημα αγωνιστικής διάθεσης για την επίτευξη του κοινού καλού, τη θέληση για αυτοθυσία. Βλέπει, λοιπόν, κάποιος την έντονη διάσταση ανάμεσα στα ιδανικά του Φίλιππου και τις ερωτικές επιθυμίες της κυρίας Πανδώρας.
- Ενώ ο λόγος είναι λιτός και οι λέξεις που χρησιμοποιεί απλές και καθημερινές, η λόγια έκφραση «περί σώματος» ίσως χρησιμοποιείται ειρωνικά, τονίζοντας ακόμη

² *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. Β'*, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 2000, σ. 114.

περισσότερο την απόσταση που χωρίζει τον κόσμο της κυρίας Πανδώρας και του Φίλιππου.

- Οι λέξεις της καθομιλουμένης (π.χ. *χτικιάρης*) έρχονται σε αντίθεση με τη δραματική φόρτιση των λέξεων που περιγράφουν τον πόλεμο (*αίμα, μαύρισε, φωτιές*) και με το μυθικό υπόβαθρο των λέξεων που αφορούν το όραμα του Φίλιππου (*λαμπερά βουνά*), τονίζοντας και με αυτό τον τρόπο τις αντιθέσεις που υπάρχουν (ηρωικός θάνατος Φίλιππου ≠ αντιηρωικός θάνατος του άντρα της κυρίας Πανδώρας).
- Η γλώσσα είναι λιτή, σκληρή, με δραματικότητα, αποδεικνύοντας την υπαρξιακή αγωνία του ποιητή.

11. Να παρουσιάσετε την κυρία Πανδώρα και τον κόσμο που αυτή αντιπροσωπεύει.

Βλ. απάντηση στην ερώτηση 10

12. α. «Η εσωτερική ταραχή που αισθάνεται το ποιητικό υποκείμενο υποδηλώνεται και με τη μορφή του ποιήματος». Να συζητήσετε αυτή την άποψη.

Ελεύθερος στίχος, έλλειψη μέτρου και ομοιοκαταληξίας, πεζός λόγος, η κυριαρχία της εικόνας, ελλειπτικές προτάσεις, ελλειπτική στίξη, άλογη αλληλουχία νοημάτων, σκοτεινότητα (χαρακτηριστικά που ορίζουν τη νεότερη ποίηση) → συστατικά που οδήγησαν στη ρήξη με την παραδοσιακή μορφή και φανερώνουν την απογοήτευση, τα ρημαγμένα οράματα, τη δικαίωση του αγώνα που δεν ήρθε, το αίμα που σπαταλήθηκε, τη μοναξιά (όλα αυτά δεν μπορούν να χωρέσουν μέσα σε ισοσύλλαβους στίχους, ομοιοκαταληξίες και φόρμες, γιατί η «παραφωνία» της εποχής αναζητά νέους ποιητικούς τρόπους).



β. Έχοντας υπόψη σας τα πιο πάνω, να αναφέρετε τα λογοτεχνικά ρεύματα από τα οποία επηρεάστηκε ο Σινόπουλος.

- Μοντερνισμός: έμφαση στην αλλοτρίωση της ανθρώπινης συνείδησης, διάλυση της μορφής, ελεύθερος στίχος, έλλειψη μέτρου, ομοιοκαταληξίας, λιτή γλώσσα, πεζολογία
- Υπερρεαλισμός: συνειρμός, παντοδυναμία της φαντασίας

13. Να μελετήσετε τους στίχους 24-29. Πώς εξηγείτε τη συνειρμική μεταπήδηση των εικόνων εδώ;

Η συνειρμική μεταπήδηση των εικόνων του αποσπάσματος με την πρώτη ανάγνωση φαίνεται να μην έχει κάποια σύνδεση. Ωστόσο, ο Τ. Σινόπουλος επιχειρεί με την τεχνική

αυτή να εστιάσει την προσοχή του στη Μακεδονία (Ελλάδα) όπου κάτω από το χειμωνιάτικο φεγγάρι η χηρευάμενη κυρία Πανδώρα μιλά μόνο περί σώματος. Η πρώτη εικόνα (σαλεύοντας ημίκλειστη) και φράσεις όπως «περί σώματος», «η χηρευάμενη», δηλωτικές των ενδιαφερόντων της, κρύβουν και την ειρωνική διάθεση του ποιητικού υποκειμένου. Αυτή την ειρωνική προοπτική εξυπηρετεί η δεύτερη εικόνα «Μονάχος... σκυρίζοντας... Λάρισα».

14. Προβάλλουμε το ποίημα «Επιτύμβιο» του Γ. Ρίτσου, με το οποίο ξεκινήσαμε το μάθημα, και ζητάμε εκ νέου από τους μαθητές να συσχετίσουν το περιεχόμενό του με το ποίημα «Φίλιππος».

Το ποίημα του Γ. Ρίτσου είναι ύμνος σε όλους όσους επιλέγουν συνειδητά να θυσιάζουν τη ζωή τους. Θα μπορούσε να είναι η συνέχεια της πορείας του Φίλιππου προς τα λαμπερά βουνά, που όλο χυμάει τ' αφήλου και σμίγει τους τρανούς αϊτούς και τους χρυσούς αγγέλους.

Γενικότερα για την ποίηση του Σινόπουλου και τα πρόσωπα που εμφανίζονται στα ποιήματά του, Μαρία Ορφανίδου, ό.π.

Εργασίες

1. Να αναφέρετε τον θεματικό άξονα του ποιήματος.
2. Να παρουσιάσετε αναλυτικά τον χαρακτήρα και το ήθος του Φίλιππου, κάνοντας αναφορά σε στίχους που τον σκιαγραφούν καλύτερα.
3. Να αναφέρετε τα εκφραστικά μέσα με τα οποία αποδίδεται η αίσθηση της ακινησίας και της ανθρώπινης απουσίας στο ποίημα, δικαιολογώντας πώς συνδέεται η χρήση τους με το περιεχόμενο του ποιήματος. Να τεκμηριώσετε την άποψή σας δίνοντας συγκεκριμένα στοιχεία.
4. Να καταγράψετε τα επίθετα και το ασύνδετο σχήμα που υπάρχουν στο ποίημα και να σχολιάσετε τη λειτουργία τους.
5. «Ύστερα τα καράβια εφράξανε τη θάλασσα ... ένα μακρύ ποτάμι το αίμα»: Να εξηγήσετε ποιες ιστορικές αναφορές εμπεριέχουν οι παραπάνω στίχοι.
6. Το ποιητικό υποκείμενο μιλά σε α' πρόσωπο. Να εξηγήσετε πώς λειτουργεί η χρήση του α' προσώπου για τους αναγνώστες.
7. «Δε θα ξανάρθει ο Φίλιππος». Να εξηγήσετε τη λειτουργία της φράσης μέσα στο ποίημα, καθώς και τον λόγο της επανάληψής της.
8. «Ο κόσμος της ποίησης του Σινόπουλου είναι κόσμος σπαραγμένος, ρημαγμένος, γεμάτος φωτιές και κραυγές.» Να σχολιάσετε την άποψη αυτή με βάση το εξεταζόμενο ποίημα.
9. Να εντοπίσετε τα στοιχεία θεατρικότητας που υπάρχουν στο ποίημα ο «Φίλιππος». Δικαιολογήστε.
10. Γιατί το ποιητικό υποκείμενο τονίζει στο ποίημα τη λέξη «μονάχος»;
11. Ποιο κοινό θέμα εντοπίζετε στο πιο κάτω απόσπασμα από τον «Τελευταίο Σταθμό» του Γ. Σεφέρη και στο ποίημα του Σινόπουλου «Φίλιππος».

Να μιλήσω για ήρωες να μιλήσω για ήρωες: ο Μιχάλης
που έφυγε μ' ανοιχτές πληγές απ' το νοσοκομείο
ίσως μιλούσε για ήρωες όταν, τη νύχτα εκείνη
που έσερνε το ποδάρι του μες στη συσκοτισμένη πολιτεία,
ούρλιαζε ψηλαφώντας τον πόνο μας: «Στα σκοτεινά
πηγαίνουμε στα σκοτεινά προχωρούμε...»

Οι ήρωες προχωρούν στα σκοτεινά.
 Λίγες οι νύχτες με φεγγάρι που μ' αρέσουν.

Cava dei Tirreni, 5 Οκτωβρίου '44

11. Ο Φίλιππος είναι μία μορφή που εντοπίζεται και σε άλλα ποιήματα του Σινόπουλου, ήδη σε προηγούμενες ποιητικές συλλογές (*Μεταίχμιο*, 1951). Να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζεται στα ποιήματα «Φίλιππος» και «Εκείνος ο Φίλιππος» η μορφή του Φίλιππου.

Τάκης Σινόπουλος, «Εκείνος ο Φίλιππος»

Ου γαρ έπι σάρκας τε και οστέα έχει
 ΟΜΗΡΟΣ

Πεθαμένος στα δύσκολα χρόνια
 μια μέρα ξαφνικά που αντίκρισε
 τις κόκκινες οξυές πιο χαμηλά
 το σπίτι του πνιγμένο στον ποταμό.
 Τώρα στυπόχαρτα μελάني διαβήτες.
 Απορώ πώς ήρθε αξύριστος την ώρα
 που κούρδιζα το μεγάλο εκκρεμές
 και του εφώναζα σα να τον έβλεπα
 να ξύνει όπως παλιά τα νύχια του
 με το σουγιά. Ε Φίλιππε
 γιόμισε παρακαλώ την πίπα μου. Ο καπνός
 είναι δεξιά πιο πέρα στο ντουλάπι.
 Τότε τριγύρω σφίχτηκε αμνημόνευτη σιγή.
 Κι έστριψα. Παράξενο
 ήμουνα σίγουρος που ήταν ο Φίλιππος
 κοντά στη γωνιά του τραπέζιού μ' εκείνη
 την τρύπα στο λαιμό που τον έκανε
 να μοιάζει με λείψανο.

Δε θα 'χει τώρα μήτε σάρκα μήτε οστά.
 Τα γένηια του όμως θα 'χουνε θεριέψει.

Μεταίχμιο (1951)

Τάκης Σινόπουλος, *Συλλογή Ι. 1951-1964*, Αθήνα, Ερμής, ³1990, 27.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - Επιλογή από τον διδάσκοντα**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1**

Σε διάφορες περιπτώσεις οι καλλιτέχνες προσπαθούν να αποδώσουν την πραγματικότητα με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι η Ιστορία ή τα Μ.Μ.Ε και να στείλουν ένα μήνυμα. Στην ουσία θα λέγαμε ότι πρόκειται για μια απόπειρα αποκατάστασης της πραγματικότητας.

Ζητάμε από τους μαθητές να εντοπίσουν και να φέρουν στην τάξη διάφορα καλλιτεχνικά έργα (ποιήματα, γλυπτά, θεατρικά έργα, ταινίες, graffiti) τα οποία αποδίδουν την πραγματικότητα με άλλα χρώματα, την ντύνουν με διαφορετικά συναισθήματα και λειτουργούν παρεμβατικά.

Ένα παράδειγμα είναι η Guernica του Picasso.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2**Επικαιροποίηση**

Γράφουμε στον πίνακα την πιο κάτω ερώτηση:

Η ποίηση αυτή μας «μιλά»;

και συζητάμε με τους μαθητές τους λόγους που μας ώθησαν στη μελέτη του συγκεκριμένου ποιήματος. Το ποίημα του Σινόπουλου τοποθετείται σε ένα πολύ συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο. Ο Φίλιππος μπορεί να αντιπροσωπεύει πρόσωπα έξω από το συγκεκριμένο πλαίσιο; Ποιοι είναι οι Ελλήνορες της δικής μας εποχής;

Άλλα κείμενα για συνανάγνωση:

- **α. T.S. Eliot, *Έρημη Χώρα*, απόσπασμα**

Α΄. Η ΤΑΦΗ ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ

[...]

Ανύπαρκτη Πολιτεία,

Μέσα στην καστανή καταχνιά μιας χειμωνιάτικης αυγής,

Χύνουνταν στο Γιοφύρι της Λόντρας ένα πλήθος, τόσοι πολλοί,

Δεν το 'χα σκεφτεί πως ο θάνατος είχε ξεκάνει τόσους πολλούς.

Μικροί και σπάνιοι στεναγμοί αναδινόντουσαν,

Και κάρφωνε ο καθένας μπρος στα πόδια του τα μάτια.

Χύνουνταν πέρα στο ύψωμα και κάτω στο Κίνγκ Ουίλλιαμ Στρήτ,

Εκεί που η Παναγία Γούλνοθ μέτραε τις ώρες

Με ήχο νεκρό στο στερνό χτύπημα των εννιά.

Εκεί είδα έναν που γνώριζα, και τον σταμάτησα, φωνάζοντας: «Στέτσον!

Συ που ήσουν μαζί μου στις Μύλες με τα καράβια!

Κείνο το λείψανο που φύτεψες στον κήπο σου τον άλλο χρόνο,

Άρχισε να βλασταίνει; Πες μου, θ' ανθίσει εφέτος;

Ή μήπως η ξαφνική παγωνιά πείραξε τη βραγιά του;
 Ω κράτα μακριά το Σκυλί τον αγαπάει τον άνθρωπο,
 Τι με τα νύχια του θα το ξεχώσει πάλι!
 Συ! hypocrite lecteur ! – mon semblable, - mon frère !»
 [...]

Ανακτήθηκε από:

<http://www.24grammata.com/wp-content/uploads/2012/06/Eliot-erimi-chora-24grammata.com-1.pdf>

Ο Σινόπουλος παραδέχτηκε ότι εξάσκησε σ' αυτόν μεγάλη επίδραση ο Έλιοτ με την *Έρημη Χώρα*. Σε μία παράγραφο να παρουσιάσετε πού εντοπίζετε την επίδραση του Έλιοτ στο ποίημα «Φίλιππος», με βάση το απόσπασμα από την *Έρημη Χώρα* που παρατίθεται πιο πάνω.

- **β. Γ. Ρίτσος, Αποχαιρετισμός**

Να συσχετιστεί ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει την απόφασή του να αφιερωθεί στον αγώνα του ο ήρωας Αυξεντίου στον *Αποχαιρετισμό* του Γ. Ρίτσου και το ποιητικό υποκείμενο στον «Φίλιππο» του Σινόπουλου αντίστοιχα (Γ. Ρίτσος, *Αποχαιρετισμός*, ΑΝΠ Γ' Λυκείου, σ. 203 «Κι αλήθεια, ξέχασα να σας πω το κυριότερο, - που μόλις τώρα...Αυξεντίου, 29 χρονώ...» και σ. 206 «Κι όπως τράβηξα πάλι με χαμηλωμένα τα δυο φύτα μου... ν' αχνίζει στον κόρφο μου»)

- **γ. Τ. Σινόπουλος, «Ελπίνωρ»**

«Ελπίνωρ» - «Φίλιππος», Τ. Σινόπουλου: Το τοπίο θανάτου αποτελεί μια από τις βασικότερες θεματικές του Σινόπουλου στην ποίηση, αλλά και στην καλλιτεχνική του δημιουργία. Να συγκρίνετε τα δύο ποιήματα ως προς το τοπίο αυτό και να παρουσιάσετε πίνακες του ποιητή που αποδίδουν αυτή την ατμόσφαιρα. (Για πίνακες του Σινόπουλου, βλ. http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/timeline.html?cnd_id=16)

Ἐλπήνωρ πῶς ἦλθες...
ὈΜΗΡΟΣ

Τοπίο θανάτου. Η πετρωμένη θάλασσα τα μαύρα κυπαρίσσια
το χαμηλό ακρογιάλι ρημαγμένο από τ' αλάτι και το φως
τα κούφια βράχια ο αδυσώπητος ήλιος απάνω
και μήτε κύλισμα νερού μήτε πουλιού φτερούγα
μονάχα απέραντη αρυτίδωτη πηχτή σιγή.

Ήταν κάποιος από τη συνοδεία που τον αντίκρισε
όχι ο πιο γέροντας: Κοιτάχτε ο Ελπήνωρ πρέπει νάναι εκείνος.
Εστρίψαμε τα μάτια γρήγορα. Παράξενο πῶς θυμηθήκαμε
αφού είχε η μνήμη ξεραθεί σαν ποταμιά το καλοκαίρι.
Ήταν αυτός ο Ελπήνωρ πράγματι στα μαύρα κυπαρίσσια
τυφλός από τον ήλιο και τους στοχασμούς
σκαλίζοντας την άμμο μ' ακρωτηριασμένα δάχτυλα.
Και τότε τον εφώναξα με μια χαρούμενη φωνή: Ελπήνορα
Ελπήνορα πῶς βρέθηκες ξάφνου σ' αυτή τη χώρα;
είχες τελειώσει με το μαύρο σίδερο μπηγμένο στα πλευρά
τον περσινό χειμώνα κι είδαμε στα χείλη σου το αίμα πηχτό
καθώς εστέγγωνε η καρδιά σου δίπλα στου σκαρμού το ξύλο.
Μ' ένα κουπί σπασμένο σε φυτέψαμε στην άκρη του γιαλού
ν' ακούς τ' ανέμου το μουρμούρισμα το ρόχθο της θαλάσσης.
Τώρα πῶς είσαι τόσο ζωντανός; πῶς βρέθηκες σ' αυτή τη χώρα
τυφλός από την πίκρα και τους στοχασμούς;

Δε γύρισε να ιδεί. Δεν άκουσε. Και τότε πάλι εφώναξα
βαθιά τρομάζοντας: Ελπήνορα πούχες λαγού μαλλί
για φυλαχτάρι κρεμασμένο στο λαιμό σου Ελπήνορα
χαμένες στις απέραντες παράγραφους της ιστορίας
εγώ σε κράζω και σα σπήλαιο αντιλαλούν τα στήθια μου
πῶς ήρθες φίλε αλλοτινέ πῶς μπόρεσες
να φτάσεις το κατάμαυρο καράβι που μας φέρνει
περιπλανώμενους νεκρούς κάτω απ' τον ήλιον αποκρίσου
αν η καρδιά σου επιθυμεί μαζί μας νάρθεις αποκρίσου.

Δε γύρισε να ιδεί. Δεν άκουσε. Ξανάδεσε η σιωπή τριγύρω.
Το φως σκάβοντας ακατάπαυστα βαθούλωνε τη γη.
Η θάλασσα τα κυπαρίσσια τ' ακρογιάλι πετρωμένα
σ' ακινησία θανατερή. Και μόνο αυτός ο Ελπήνωρ

που τον γυρεύαμε με τόση επιμονή μες στα παλιά χειρόγραφα
τυραννισμένος απ' την πίκρα της παντοτινής του μοναξιάς
με τον ήλιο να πέφτει στα κενά των στοχασμών του
σκαλίζοντας τυφλός την άμμο μ' ακρωτηριασμένα δάχτυλα
σαν όραμα έφευγε και χάνονταν αργά
στον αδειανό χωρίς φτερά χωρίς ηχώ γαλάζιο αιθέρα.

(από τη Συλλογή I, Ερμής 1976, 11-12)
